

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Idea Theologiæ Moralis

Petrus <a Sancto Josepho>

Coloniæ, 1648

XI. De obligationibus justitiæ, quoad restitutionem generatim spectatam.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38935

pecunia à Petro accepta, sed eam, juxta illius voluntatem, negotiationi exponere. Quod indicio est, dominium talis pecuniæ apud Petrum manere, adeoque eum licitè ex ea, tanquam ex re sua negotiationi exposita, lucrum aliquod percipere.

Quæro 3. quomodo prædicti tres contractus iniri debeant, ut aliquis certum lucrum accipiat, supra fortem. *Respondeo* ex communi sententia, non opus esse ut contractus illi explicitè ineantur, sed satis esse quòd fiant virtualiter, seu intentione implicita. Unde excusantur, qui hoc modo societatem cum mercatore ineunt: confero centum in societatem, ut salvo capitali, solvas quinque modo licito; quia scilicet intentio implicita idem operatur quod expressa, ut ajunt Juristæ.

CAPUT XI.

De obligationibus justitiæ, quoad restitutionem in genere.

RESOLUTIO I. *Restitutio est actus Justitiæ commutativæ, isque ad salutem necessarius.* Antequàm hoc probetur, *Notandum* est, nomen restitutionis sumi dupliciter. 1. Latè pro omni actu quo redditur alicui, quod ab eo ablatum, vel acceptum est, sive jure, sive injuria; quomodo redditio mutui, pignoris, depositi, &c. actus restitutionis dici potest. 2. Strictè pro eo solum actu, quo damnum proximo injustè illatum restauratur; quomodo in hoc tractatu sumi solet. Hoc posito,

Prior pars Resolutionis positæ probatur ex S. Thoma 2. 2. quæst. 62. art. 1. quia in restitutione attenditur æqualitas justitiæ, secundum recompensationem rei ad rem, quod pertinet ad justitiam commutativam. Nec refert quod dicunt aliqui, restitutionem qua iniqua distributio compensatur, non esse actum justitiæ commutativæ, sed distributivæ: hoc enim falsum esse constat *ex responsione ad 3.* quia etiam in tali resti-

restitutione, attenditur æqualitas rei, ad rem injuste subtractam.

Posterior pars sumitur ex artic. 2. probaturque hac ratione, quia non tantum qui rem alienam accipit, sed etiam qui invito domino retinet, justitiæ æqualitatem violat. Quare sicut necessarium est ad salutem, abstinere ab acceptione rei alienæ, ita & abstinere ab illius retentione, quod est eam restituere. Quo refertur celebre illud dictum August. *epist. 54.* ad Macedonium, Non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum, si restitui potest.

Notandum tamen 1. Hæc intelligi de sola necessitate præcepti: si enim agatur de necessitate medii, omnes communiter sentiunt, restitutionem sic non esse ad salutem necessariam: cum possit homo variis de causis excusari à restitutione facienda, ut infra dicitur, adeoque salvari etsi non restituerit: nec tamen quis salvari possit, eo prætermisso quod est necessarium ad salutem, necessitate medii: ut liquet ex dictis, ubi de sacramentis.

Notandum 2. ex art. 8. in respons. ad 1. præceptum de restitutione facienda, quamvis secundum formam sit affirmativum, implicare tamen in se negativum præceptum, quo prohibemur rem alterius retinere. Et ex *quæst. 66. art. 3. ad 2.* detineri id quod alteri debetur, eandem rationem nocumenti habere, cum acceptione injusta. Et ideo sub injusta acceptione intelligi etiam, injustam detentionem. Unde collige, præceptum negativum de non retinenda re aliena, reduci ad præceptum non furandi.

Quæret hic aliquis, ex cujus virtutis violatione oriatur obligatio restituendi. Respondeo 1. Non oriri ex violatione aliarum virtutum, quæ distinguuntur à justitia: siquidem etsi ejusmodi virtutes violentur, non propterea violatur jus alterius, aut res aliena usurpatur. Unde ex communi sententia, qui cum deberet ex charitate, proximo indigenti non succurrit, non tenetur ad restitutionem damni inde sequenti.

Respon-

Respondeo 2. Obligationem illam oriri ex violatione iustitiæ commutativæ; quia quando iustitia commutativa violatur, semper aliquid detrahitur alteri, quod suum est. Quoties autem id contingit, debet fieri restitutio rei alienæ, ut sic constituatur æqualitas iustitiæ. Unde fur tenetur rem furto ablatam restituere, si extat, aut secus, æquivalentem.

Respondeo 3. Ex iustitia quoque distributiva oriri obligationem restituendi, quia restitutio tunc facienda est, quando damnum aliquod alteri injustè inferitur. At damnum injustè inferitur alteri quando iustitia distributiva violatur, id est, quando bona communia, quæ partibus communitatis erant distribuenda, non distribuuntur æqualiter, secundum proportionem geometricam: sic enim ei datur minus, cui plus debebatur, seu qui jus ad maiorem portionem habebat, quod planè injustum est.

Nec refert, quòd bona illa nondum essent in singulos cives distributa; cum enim essent ipsi communitati appropriata, eo ipso saltem in confuso, & indeterminate particularibus erant appropriata. Quare sicut distrahens, hæreditatem nondum divisam, injuriam facit hæredibus, & tenetur ad restitutionem; ita male dispensans bona communitatis, quæ in partes illius erant distribuenda, tenetur ex iustitia restituere, pro rata damni singulis illati. Quanquam ejusmodi restitutio non est actus ipsius iustitiæ distributivæ, sed commutativæ, ut supra dictum est.

RESOLUTIO II. *Tria sunt capita, ex quibus oritur obligatio restituendi. 1. ex re accepta. 2. ex injusta acceptione. 3. ex utraque.* Hoc ita declaratur, obligatio restituendi oritur ex re accepta, quando quis habet rem alienam, quam bona fide putabat suam. Ex injusta verò acceptione, quando quis rem alterius, quam amplius non habet, via injusta utpote furto, usura, &c. cepavit. Ex utraque autem quando quis rem

rem injustè acceptam, apud se retinet. *Ratio* horum est, quia iis omnibus modis violatur æqualitas, quam justitia commutativa exigit.

Quæres 1. An qui bona fide rem alienam possidet, teneatur eam restituere, cum primum novit non esse suam. *Respondeo affirmative*, quia aliàs posita ejusmodi cognitione, rem alienam retineret invito domino, adeoque peccaret contra justitiam. *Confirmatur*, quia jam inciperet esse possessor malæ fidei, nisi statim restitueret. Unde fit ut teneatur rem domino restituere, non exigendo ab illo pretium quo eam emit, quia sicut nec retinendi jus ullum habet, ita nec pretium ab illius domino exigendi; quamvis à fure illud possit repetere.

Quæres 2. Quid restituendum sit, quando res prædicta bona fide consumpta est. *Respondeo*, eum qui ita eam consumpsit, non teneri ad restituendum nisi id, in quo locupletior factus est: quare si in nullo ditior factus est, ad nihil tenetur. Et ratio est, quia in eo casu, possessor bonæ fidei non tenetur rem restituere, ratione injustæ acceptionis; cum bona fide eam possederit, & consumpsit, adeoque sine injustitia; neque etiã ratione rei acceptæ, cum ea non amplius existat, vel aliquid ex illa. Eset tamen obligatio restituendi, ratione rei acceptæ, si consumens inde locupletior factus esset, quia haberet jam in bonis suis, amplius quàm deberet habere.

Porro ille dicitur factus locupletior, qui quibusdam sumptibus pepercit, quos alioqui ex re sua fecisset, seu qui aliquid habet, quod alias non haberet. Secus verò si nihil tale habeat. Unde fit ut possessor bonæ fidei nihil teneatur restituere, quando res aliena omnino periit, sive casu, sive etiã ipsius culpa. Cum non teneatur ratione injustæ acceptionis, aut detentionis, quia acceptio, vel detentio injusta non fuit; nec ratione rei acceptæ, quia hæc nec in se extat, nec in æquivalenti, cum illius occasione ditior factus non sit. Hinc etiã fit, eum verbi causa qui
bona

bona fide equum alienum emit, & vendidit æquali pretio, ad nullam teneri restitutionem. Si autem pluri vendidit, teneri tantum ad restitutionem excessus pretii. Et similiter eum qui ad coenam invitatus, cibos magni pretii furto ablatos, bona fide comedit, teneri tantum ad restitutionem summae, quam expendisset, si domi coenasset. Quia quoad hoc tantum, locupletior factus est.

Quaerens. 3. Quid dicendum sit, quando dubitatur, an res sit aliena. *Respondeo.* 1. eum qui re aliena bona fide accepta, dubitare incipit esse alienam, debere sufficienter inquirere, an verè sit aliena. 2. Sufficienti inquisitione facta, si non comperit esse alienam, posse eam retinere, aut vendere: quia in dubiis melior est conditio possidentis. 3. Dum verò sit inquisitio non posse ea uti, si res sit usu consumptibilis, ut vinum, triticum, &c. Si verò usu non consumitur, posse ea uti, modo intendatur solvere pretium, casu quo comperiat rem esse alterius. 4. Si posita sufficienti diligentia, res bona fide, non comperto domino consumpta est, eum non teneri, nisi ad ejus restitutionem in quo ditior factus est; etsi postea constet quis sit illius dominus. 5. Si verò superveniente dubio, non adhibuit sufficientem diligentiam, ad veritatem inquirendam, teneri non modo ad restitutionem rei, si extat, vel si non extat, ejus in quo factus est locupletior, sed etiam ad restitutionem omnium fructuum, quos post dubium percepit; quia ex eo tempore mala fide, & injustè possidere coepit. 6. Imò probabilius esse, possessorem malae fidei teneri, non modo ad restitutionem fructuum, quos ex re aliena percepit; sed etiam eorum omnium, quos dominus ex ea percepisset, nisi ipsi, inique ablata, aut detenta fuisset: quia cum injustè alicui damnum illatum est, ratio postulat ut ille tunc omnino indemnus servetur.

RESOLUTIO III. *Ille maxime restituere tenetur, qui ut causa principalis alteri damnum infert, ut fur homicida,*

micida, usurarius, &c. Hoc nimis perspicuum est, supposito quod detur preceptum restituendi: si enim damnum resarciendum est, æquitas maximè postulat, ut ab eo qui illud re ipsa & nemine mandante intulit, resarciatur. Verùm cum alicui damnum inferri possit, vel extra contractum, ut mutilando, occidendo, &c. vel pre-supposito contractu, ut perdendo res per contractum commodati, depositi, &c. acceptas.

Quæres 1. Quale peccatum requiratur, ut quis teneatur restituere, ob damnum quod extra contractum illatum est. *Respondeo 1.* ut sit obligatio restituendi ob tale damnum, requiri culpam aliquam Theologicam, seu quæ verum peccatum coram Deo sit. *Ratio* est, quia ex illato damno nunquam oritur obligatio restituendi, nisi qui illud patitur, rationabiliter sit invitus: at non est rationabiliter invitus, quando damnum ex ignorantia invincibili, aliave causa inculpabili ei inferitur. Quia aliàs posset rationabiliter velle, ut quis teneretur non inferre damnum, quod interdum non potest non inferre; quod planè absurdum est. Hinc constat, eum non obligari ad illati damni compensationem qui hominem occidit, putans invincibiliter esse feram.

Respondeo 2. Ut ob damnum prædictum oriatur restituendi obligatio, non requiri peccatum mortale, sed veniale sufficere. Hæc enim jam est formalis injustitia, & qui damnum patitur, rationabiliter est invitus, cum voluntariè ei inferatur. Quare tale damnum ex justitia resarciendum est.

Ubi Nota 1. duplicem esse culpam venialem, aliam ex levitate materiæ, aliam ex imperfecta rationis advertentia, etiam circa materiam gravem. 2. Quando in damni illatione committitur culpa venialis, priori modo, ex ea non oriri obligationem restituendi, nisi sub veniali. Quando verò venialiter peccatur posteriori modo, non esse quidem obligationem restituendi, nisi sub veniali, quamdiu imperfecta rationis advertentia durat: at quando quis plenè advertit, se dam-

se dam-

se damnum grave alteri intulisse, esse tunc obligationem fati faciendi, sub mortali.

Quæstio 2. Quæ culpa requiratur, ut debita sit restitutio ob damnum, ex præsupposito contractu illatū. Antequam respondeatur, *Nota 1.* contractus quibus dominium non transferrur, esse triplicis generis: quidam enim cedunt plerumque in utilitatem solius dantis, ut depositum; quidam in commodum solius accipientis, ut commodatum, quidam denique tam danti, quàm accipienti utilitatem aliquam afferunt, ut locatio & conductio.

Nota 2. Apud Jurisperitos mentionem non raro fieri culpæ latissimæ, latioris, latæ, levis, & levissimæ. Latissimam vocant dolum apertum; latioreni, dolum præsumptum; latam verò culpam dicunt contingere, quando aliquid fit aut committitur, quod homines ejusdem conditionis non solent facere, vel committere; levem, quando fit vel omittitur, quod diligentiores non facerent, vel omitterent; levissimam denique, quando quis facit, vel omittit quod à diligentissimis non fieret, aut prætermitteretur. Quibus prænotatis

Respondeo 3. Nullam esse obligationem, compensandi damnum, ex præsupposito contractu fortuito ortum. *Ratio* sumitur ex dictis, quia casus fortuitus, cum sit eventus inopinatus, quem humana providentia prævidere, vel impedire non potuit, absque culpa evenit; atque adeò de eo nemo teneri debet.

Excipe 1. nisi culpa præcesserit casum, ut si equus commodatus ad iter faciendum versus Lugdunum, ducatur Tolosam, & in eo itinere rapiatur à latronibus, vel alio casu fortuito pereat. 2. Nisi intercedat culpabilis mora, & interim res deterior fiat, aut pereat apud commodatarium. Dicitur autem esse in mora adimplendi contractum, qui à die, vel ab homine interpellatus seu monitus, cum non adimplet, cum possit, & teneatur adimplere. 3. Nisi ex pacto se
expresse

expressè obliget ad casum fortuitum, de quo tamen non tenetur, etsi generatim se obliget ad omnem casum: quia casus fortuitus cum extraordinariè contingat: non censetur contineri in verbis generalibus.

Respondeo 4. In contractibus, qui sunt in gratiam solius accipientis, istum teneri etiam de culpa levissima; quia æquitas non patitur, ut qui sine ullo suo commodo, rem suam utendam alteri tribuit damnum sentiat ex illius culpa quantumvis levissima. At in contractibus qui sunt tantum in gratiam contrahentis accipientem non teneri, nisi de culpa lata. Quia cum accipiens nullum emolumentum inde percipiat, satis est quod teneatur in re aliena custodienda eam diligentiam adhibere, qua quisque res proprias similes conservare solet. Hoc autem est teneri de culpa lata, ut constat ex dictis. In contractibus verò qui in bonum utriusque redundant, accipientem teneri de culpa levi, non de levissima. Quia ex una parte, cum accipiens, emolumentum percipiat, æquum est ut magis obligetur, quàm in secundo casu; sicque teneatur non tantum de culpa lata, sed etiam de levi. Ex alia verò, quia etiam id vergit in commodum dantis, ratio postulat ut accipiens non teneatur de culpa levissima, ut in primo casu.

Moneo tamen, eum qui rem accepit precario ex jure positivo teneri tantum de dolo & culpa lata; quia cum res precario, id est ad usum petenti concessa ad arbitrium donantis revocari possit, ille sibi debet imputare, si accipiens in ea custodienda levem culpam committat. Cum e contra in commodato, quia res datur ad certum usum, & tempus, teneatur commodatarius de culpa levi, & levissima.

RESOLUTIO IV. *Cooperantes ad damnum quod alicui infertur, tenentur restituere.*] Ut hoc probetur, *Nota 1.* cooperantes duobus his versibus relatis à S. Doctore 2.2. quæst. 62. art. 7. comprehendi.

Iussio.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,

Participans, mutus, non obstitans, non manifestans.

Nota 2. dubium esse, utrum omnes prædicti modi cooperationis ad damnum, obligent ad restitutionem. S. Thomas loco mox citato docet 1. quinque ex illis semper obligare, nempe in primis iussionem, quia cum is qui jubet, sit principaliter movens, ille maximè tenetur restituere. Secundò, Consensum, in eo scilicet, sine quo rapina fieri non potest. Tertio, Recursum, quando nimirum aliquis est receptator latronum, eisque patrocinium præstat. Quarto, Participationem, quando scilicet aliquis participat in crimine latrocinii. Quintò, Non oppositionem impediendi, in eo qui tenetur impedire. Docet 2. in aliis casibus enumeratis, non semper esse obligationem restituendi. Non enim semper consilium, vel adulatio, vel aliquid huiusmodi est efficax causa rapinæ. Unde tunc solum consiliator, & palpo seu adulator tenetur ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, injustam acceptionem ex huiusmodi causis subsecutam fuisse. Verum ad maiorem horum explicationem.

Addendum est 1. Eum non teneri ad restitutionem, qui delictum ipsius nomine factum ratum habet, quia ratificatio superveniens damno, non potest esse causa efficax illius. 2. Neque eum qui parato furari decem, consulit ut furetur tantum quinque, quia ille non est causa minoris damni, sed majus amovet: adeoque negotium damnificati utiliter gerit. 3. Consentientem teneri ad restitutionem, quando damnum secutum ab eo pendet, non autem si tantum in eo ex odio, vel invidia complaceat. 4. Palpantem etiam teneri, non tantum quando laudando, vel exprobrando directè intendit movere aliquem, ad damnum alteri inferendum, sed etiam quando solum indirectè ad hoc movet: si cogitavit, aut cogitare debuit de damno inde sequuturo. 5. Receptatorem malefactoris teneri ad restitutionem, quando

eum

eum recipit formaliter, ut talem, conservando pradam, vel securitatem prabendo, non autem si eum tantum recipiat materialiter, vel tanquam amicum, vel ut aliquid lucretur ex hospitio, aliave ex simili causa. 6. Teneri etiam participantem, qui tribuit arma, aliave instrumenta illi, qui vult iis uti, in damnum proximi. 7. Cooperantes negativè ad damnum proximi, id est, illud ex gravi negligentia non impediens teneri ad restitutionem, quando ex iustitia illud cavere debent, & possunt sine gravi detrimento. Hoc autem tripliciter contingere potest. Primo, si quis sit mutus, id est, si omittat loqui consulendo, præcipiendo, aut clamando quando ad id tenetur. Secundo, si quis non obftet, id est, si favorem, vel auxilium ad damnum impediendum necessariū deneget. Tertiò, si non manifestet malefactorem, vel ad damnum impediendum, vel ad illud resarciendum.

Quæres, quomodo omnes prædicti teneantur restituere. Respondeo 1. Quando singuli sunt causa totius damni, ut dum multi communi consilio devastant vineam, vel domum incendunt, singulos teneri in solidum, id est, ad restitutionem totius: quando verò non sunt causa totius damni, pro parte teneri. 2. Esse tamen in restitutione facienda ordinem aliquem: nam quando actio est lucrativa, ille primò tenetur restituere, qui rem injustè acceptam apud se habet, vel mala fide consumpsit: quando verò non est lucrativa, ille prius tenetur qui mandavit, deinde executor, ac postea reliqui prout magis, aut minus fuerunt causa damni illati. 3. Quando ille qui principaliter tenetur de damno, restituit, alios qui non nisi accessoriè, seu in illius defectum restituere tenentur, ad nihil teneri. Quando verò restituens non est principalis debitor, superiores debere illi refundere, inferiores autem ab ea obligatione liberos esse. Quia scilicet non tenetur secundus, nisi defectu primi; nec tertius, nisi defectu secundi, & sic de aliis.

RESO-

RESOLUTIO V. *Bona incerta, seu quorum dominus ignoratur, interdum à possessore possunt retineri, & aliàs in pauperes sunt eroganda. Certa verò ut plurimum domino suo, aut possessori à quo accepta sunt, restitui debent, quamvis non semper ei restituenda sint.*] Hæc ita explico, In primis bona incerta possunt retineri, quando per contractum justum bona fide acquisita sunt, ut si vendendo aliquid, decem aureos pro novè accipias, nec possis emptori restituere, quia est ignotus, & antequam errorem adverteres, discessit. Si autem per injuriam bona illa incerta accepta sunt, in pios usus distribui debent, cum æquum non sit ut quis per injuriam ditescat. Quod attinet ad res, quæ ab aliquo fortuito reperiuntur, si præmissa diligenti inquisitione, earum dominus non compareat, quamvis tutius sit eas pauperibus erogare non tamen, id est necessarium, sed ab inventore retineri possunt, ut fert probabilis sententia.

Deinde, quòd bona certa ut plurimum domino suo aut justo possessori restituenda sint, per se notum videtur: siquidem justitiæ commutativæ æqualitas exigit, ut quisque tantum habeat, quantum habere debet. Quo fit ut depositario, conductori, administratori, &c. restituenda sint quæ ab iis accipiuntur; quia ad ea retinenda jus habent, quo privari non possunt, sine injuria.

Tandem nonnulli sunt casus, in quibus non tenetur debitor restituere suo creditori. Verum hac de re commodius agetur resolutione ultima, ubi trademus causas varias, ob quas ex communi sententia, restitutio differri, vel etiam omnino omitti potest.

Quæres 1. Quo tempore restitutio facienda sit, *Respondetur 1.* debitorem ex contractu, teneri ad restitutionem tempore condicto, & si culpabiliter sit in mora teneri ad compensationem damni, quod ex solutionis dilatione oritur. 2. Debitorem ex delicto, teneri ad quam primum restituendum, si potest, ex

S. Thoma

S. Thoma *quest. 1. art. 2. §. 1.* quia præceptum restituendi, seu non retinendi alienum, est negativum, quod proinde obligat pro semper.

Quæst. 2. Quo loco restitutio facienda sit. *Respon-*
deo 1. Si obligatio oriatur ex contractu, restitutionem debere fieri in loco, qui in contractu exprimitur: aut si nullus locus exprimitur, in eo in quo res accepta fuit, quia talis locus videtur designatus ad restitutionem. Unde si equum Lutetiae conduxisti, & duxisti aliò, teneris tuis sumptibus Lutetiam reducere, ibique restituere. 2. Rei bona fide possessæ restitutionem debere fieri in loco, in quo reperitur; ita ut si aliò sit transferenda, id non restituentis, sed domini sumptibus faciendum sit. 3. Quando res mala fide possidetur, eam restituendam esse in loco, ubi dominus illam possideret, nisi esset ablata; adeoque expensis restituentis eò transmittendam esse, deductis deducendis. Quia scilicet ille cui res per injuriam ablata est, ex æquitate justitiæ indemnus servari debet.

RESOLUTIO VI. *Quando bona debitoris non sufficiunt, ad satisfaciendum omnibus creditoribus, ordo aliquis in restitutione facienda servari debet.* IN PRIMIS solvenda prius sunt debita certa, quam incerta; siquidem æquitas ipsa naturalis postulat, ut prius avertatur damnum personæ certæ & notæ, quam incertæ & ignotæ. Præsertim quia cum creditor incertus est, restitutio fieri debet pauperibus, qui longè minus habent jus in bona illius, quàm habeat creditor certus in bona, quæ ipse debentur, quæque illi restituenda sunt. Si tamen res debita creditori incerto, extat eadem numero, ut equus, aut liber, &c. ab ea restitutio incipienda est: quia debitor tenetur creditoribus certis satisfacere, ex bonis propriis, non ex alienis.

Secundò, inter creditores certos, ille præferendus est, qui creditò vendidit rem, quæ adhuc extat apud emptorem. Quia ab æquitate alienum videtur, ut ejus-

Z

ut ejus-

ut ejusmodi res, nondum soluto pretio extans, potius tribuatur alteri, quàm venditori. Maximè quia venditor censetur tacitam quandam hypothecam habere in rem illam, donec ipsi satisfiat.

Tertio, debita orta ex contractu oneroso, prius solvi debent, quàm orta ex contractu gratuito, nempe donatione, legato, &c. quia major fieret injuria, si priora debita negarentur, quàm si posteriora. Unde si bona testatoris non sufficiunt, ad solvenda debita contracta per emptionem, verbi causa, & per legatū, solvenda sunt quæ titulo emptionis debentur. Præferendæ tamen sunt moderatæ expensæ funeris, & quædam aliæ adjunctæ.

Quarto, habens creditores hypothecarios, seu quibus bona ipsius sunt obstricta, seu hypothecata; & chirographarios, seu qui solam personam obligatam habent, prius solvere debet illis quàm istis. Ideò enim bona alicui obligantur, ut ex iis fiat solutio, si aliter debitum solvi non possit.

Quinto, quando res pluribus hypothecata, non sufficit ad solvendum omnibus, tunc ille regulariter præferendus est, cui prius tempore fuit hypothecata, juxta vulgarem regulam illam juris; qui prior est tempore, potior est jure. Interdum tamen posterior tempore præfertur, ut si res hypothecata, pecunia ab illo mutuo accepta, fuit emptæ, aut constructæ, vel conservatæ, aliisque de causis, de quibus Juristæ agunt.

Sexto, post solutionem creditoribus hypothecariis factam si quid ex bonis debitoris superest, solvenda sunt debita mere personalia, sive ex contractu oneroso, sive ex delicto orta; neque necesse est, ut in solvendis ejusmodi debitis, aliquis ordo servetur. Eo quòd bona debitoris non magis sunt obligata creditori ex contractu, quàm ex delicto, aut vice versa. Et aliunde nullo jure statuitur, aliquem ordinem in solutione ejusmodi debitorum servandum esse.

Exci.

Excipiendi tamen sunt creditores privilegiati: illi enim ex privilegio juris, habent jus prælationis inter creditores chirographarios, non privilegiatos; ita scilicet, ut votum debitum exigere possint, antequam quicquam aliis solvatur. Tales sunt, Res publica quæ pecuniam alicui credidit, creditor ex causa funeris, sponsa quæ dotem dedit, matrimonio non secuto, &c.

Septimò, non est habenda ratio temporis, inter creditores merè personales, sed si quid, postquam privilegiatis satisfactum est, ex bonis debitoris superfit, inde pro rata solvendum est, seu juxta proportionem debitorum. Porro sicut hypotheca, & privilegium, ita & diligentia in petendo, creditorem facit potiorē, etsi alioqui posteriorem tempore. Unde ex probabili sententia, potest debitor tuta conscientia, & sine obligatione restituendi aliis creditoribus, petenti integrè satisfacere.

Octavò, quando inter creditores, carentes titulo prælationis, unus est pauper, nonnulli dicunt, debitorem posse, titulo paupertatis, ei prius satisfacere. Alii verò oppositum docent, nisi paupertas sit extrema, aut saltem gravis; quia cum omnes creditores habeant æquale jus in debitorem, non potest unus aliis præferri, sine eorum injuria.

RESOLUTIO VII. *Restitutio variis de causis differri potest, vel etiam omitti.* Et quidem differri potest, 1. quando probabiliter timetur, eam creditori graviter fore perniciosam: siquidem, restitutio, ut ait S. Thomas 2.2. q. 62. art. 5. ad 1. ordinatur ad utilitatem ejus cui restituitur. Et idē dic similiter, si grave nocumentū sit alteri allatura, quia tunc creditor est irrationabiliter invitatus. Quod si creditor debitum, quo in proprium damnum, verbi causa, ad fornicandum abusus est, constanter repetat, teneris ex justitia restituere; quia petit quod suum est. Non tamen si eo abuti velit, ut damnum alteri injustè inferat, nisi ex ne-

gatione solutionis grave aliquod malum tibi imminet.

Differri potest 2. Si debitor longè majus damnum in propriis bonis patiatur, ex præfenti restitutione, quam creditor ex dilatione illius, ut si non possit restituere, nisi seipsum vendat, vel infamet, aut nisi vendat rem suam, multò vilius quàm valeat. Quia tunc creditor censetur irrationabiliter invitatus.

Unde collige resolutionem duarum dubitationum vulgariam, quarum altera est, an possit debitor licitè differre restitutionem, quando nequit restituere, nisi à proprio statu notabiliter excidat. *Respondetur* enim posse, si status ille licitè sit acquisitus, non autem si via iniqua comparatus sit, quia hoc non esset à priori statu decidere, sed potius ad eum reduci.

Altera, an teneatur fœmina cum infamiae nota, aut vitæ periculo suum adulterium manifestare, ne hæreditas æqualiter dividatur inter filios spurios, & legitimos. *Respondetur* non teneri, quia recta ratio non patitur, ut vita & fama quarum illa est bonum supremi, hæc medii ordinis, periculo exponi debeant, pro bonis infimi gradus; qualia sunt pecuniæ, & res pecunia æstimabiles.

Differri potest 3. Propter extremam necessitatem, tum quia in extrema necessitate est impotentia restituendi, nemo autem ad impossibile tenetur; tum quia tunc creditor censetur irrationabiliter invitatus; tum denique quia in eo maxime casu omnia sunt communia. Imò hoc aliqui extendunt, ad gravem necessitatem, quia si ex probabili sententia, licet tunc clam bona aliena surripere, multò magis licet non restituere.

Differri potest 4. Propter cessionem bonorum, quia hæc inducit impotentiam restituendi. Ille enim dicitur cedere bonis suis, qui cum nequeat omnia sua debita solvere, bona quæ habet relinquit creditoribus.

bus, juxta debitorum proportionem inter se dividenda. Quia tamen per eam debita non extinguuntur, sed tantum sopiuntur, manet obligatio restituendi, cum debitor ad pinguorem fortunam redierit. Qui interim dum cogitur cedere bonis suis, potest aliquid retinere ad suam qualemcunque, & suorum sustentationem.

Potest autem restitutio *omitti 1.* ob remissionem, seu condonationem sive expressam, sive tacitam debiti, factam à creditore; volenti enim non fit injuria. Requiritur tamen ut hæc condonatio sit libera, adeoque ut absit ignorantia, metus, aut dolus dans illi causam. Unde non est liber ab obligatione restituendi, qui fingendo se pauperem, intuitu paupertatis obtinet à creditore remissionem debiti. Videndum etiam, ne ejusmodi condonatio ex jure irrita sit, qualis est ea quæ fit à pupillis.

Potest omitti 2. Quando sufficiens compensatio facta est à creditore; quia per illam constituitur æqualitas inter creditorem, & debitorem. Ut tamen talis compensatio licite fiat, requiritur 1. ut debitum sit liquidum & certum. 2. ut sit debitum ex justitia. 3. ut creditor aliàs solutionem illius commodè obtinere non possit.

Potest omitti 3. Si quantum debes tuo creditori, tantum solvas creditori illius: sic enim in te transfers jus crediti, quod adversus illum habet, adeoque potes, in foro conscientiæ, uti compensatione; etsi debita sint diversæ rationis. In foro tamen externo id solet restringi ad debita, quæ ex eadem causa proveniunt, ut si debeas Petro centum nummos, pro conductione domus, quam Paulus eodem pretio ipsi prius locaverat.

Potest omitti 4. Quando debita sunt incerta, & à summo Pontifice compositio obtinetur. Quia tunc restitutio facienda est pauperibus, ex jure positivo, in quo summus Pontifex dispensare potest. Si tamen

debitor habeat debita certa, tenerur iis satisfacere ex bonis, per compositionem obtentis, quorum jam habet dominium, si aliunde non possit: quia quando propria bona suppetunt, tenerur debitor ex iis satisfacere. Deinde si post obtentam compositionem, appareat dominus bonorum incertorum, ea sunt ipsi restituenda, si extant; vel si non extant, id in quo accipiens factus est ditior.

Supereft difficultas, utrum quis propter ingressum Religionis, sit liber ab obligatione restituendi. *Respondeo 1.* A re alieno gravatum non debere Religionem ingredi, si spes sit eum manendo in saeculo, debita quibus obstrictus est, persoluturum. *Ratio est*, quia cum debitorum solutio sit iuris naturalis, ea non debet praetermitti propter opus consilii, quale est Religionis ingressus. *Confirmatur*, tum quia non potest filius ingredi Religionem, quando ex jure naturae suis parentibus succurrere tenerur; tum quia ad cavendam proximi injuriam, non solent ad Religionem admitti, qui debitis sunt gravati, antequam creditoribus satisfaciant.

Respondeo 2. Si contingat eum qui multa debita contraxit, Religionem ingredi, antequam satisfaciat, professionem ab eo emissam validam esse. Illum tamen teneri aliquo artificio, vel labore honesto, quantum Ordinis Regula patitur, aliquid lucrari, ut creditoribus possit satisfacere, nisi ipsi gratis debitum remittere velint. Quia posterior obligatio, etsi teneat, non potest tollere priorem, ex jure ipso naturae contractam.